

Széchenyi István Egyetem
Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

Ocskay Gyula
okleveles közgazdász

Az európai területi társulás mint a határról szóló új
diskurzus alakítója
Az Ister-Granum ETT esete

PhD értekezés tézisei
Témavezetők: dr. Hardi Tamás egyetemi tanár
dr. Fekete Dávid egyetemi oktató
Győr, 2021. június

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	2
1.1	Motivációk	2
1.2	A vizsgálatok tétje.....	3
2	Kutatási kérdések és hipotézisek.....	6
3	A kutatás módszertana.....	8
4	A kutatás eredményei.....	11
4.1	A kutatási kérdések és hipotézisek értékelése..	11
4.2	Kitekintés, továbbfejlesztési lehetőségek	20
5	A tézisfüzet irodalomjegyzéke	22
6	A szerző kapcsolódó publikációi	25

1 Bevezetés

1.1 Motivációk

1999 vége óta foglalkozom a határon átnyúló együttműködésekkel. Ekkor, a Mária Valéria híd újjáépítéséről szóló kormányközi megállapodást követően kezdtem el dolgozni egy magyar-szlovák határon átnyúló regionális együttműködés kiépítésén, Esztergom és Párkány (Štúrovo) központtal. Disszertációmban az így kialakult Ister-Granum eurorégiót, majd európai területi társulást használtam fel példaként azoknak a gondolatoknak, elméleti kereteknek a gyakorlati igazolására, amelyek az elmúlt 20 évben e téren megérlelődtek bennem. Bár több mint 10 éve már nem az Ister-Granumnál dolgozom, munkám révén továbbra is kötődöm a témához, és időközben európai tapasztalatokat is szereztem.

Az első dolgozatomat a témában 1991-ben írtam, egy Európa és Magyarország XXI. századi kihívásaival foglalkozó pályázati felhívásra. Az akkor első díjat nyert tanulmány legfőbb mondanivalója az volt, hogy ha a közép-európai országok csatlakoznak a határok felszámolásán dolgozó Európai Unióhoz, akkor az egyszerre szüntetheti meg az évszázadok óta zajló, a határok újrarájzolását eredményező konfliktusait, és teszi lehetővé, hogy a 100 éve szétszakítottságban élő magyar közösségek is újra egy politikai entitáson belül,

szabadon mozogva találhassanak egymásra. Ez a naivnak tekinthető hitem azóta se változott.

1.2 A vizsgálatok tétje

A vizsgálatok kiinduló pontját az a megfigyelés adta, hogy az amúgy nem túl nagy pénzügyi kerettel gazdálkodó határon átnyúló együttműködési (INTERREG) programok mennyire alacsony hatásfokkal járulnak hozzá a határok elválasztó hatásának csökkentéséhez. Számos programértékelés kiemeli, hogy a határon átnyúló projektek keretében „a partnerségeket csak a projekt idejére tartották fenn” (EC 2016b, 17), „sok projekt egymástól izolálva került megvalósításra” (Ibid., 24), „a programoknak fontos azonnali és köztes hatásuk volt, de gyenge határon átnyúló effektusuk” (EC 2007, 13), mivel az érintettek „csak egy újabb finanszírozási lehetőséget láttak benne” (Ibid., 19), és ezért alapvetően országon belüli fejlesztéseket valósítottak meg (Ibid., 20). A határ menti szereplők „saját agendájukat követik” (Leibenath et al. 2008, 190): bár „közösen pályáznak támogatásokért, azokat aztán saját céljaikra használják fel” (van Houtum – Eker 2017, 46), „a partnerek csak formális szerepet játszanak benne” (Ramírez 2018, 33), ami „inkább 'egymásnak háttal álló' (back to back) semmint valódi integrált projekteket” (O'Dowd 2003, 23) eredményez.

Tapasztalataim szerint ennek legfőbb oka az, hogy nem sikerült az adminisztratív országhatárokat meghaladó, integrált szemléletmódot elterjeszteni. A programok megelégszenek azzal, hogy a szükséges indikátorok és az elköltött pénzüsszegek szabályosan lejelentésre kerüljenek, de a határok elválasztó hatásának oldásáért vajmi keveset tesznek.

Ahhoz, hogy ez a gyakorlat megváltozzon, a határtérségekről szóló új diskurzusra volna szükség, amelynek keretében az adott térség szereplői egy új területi identitás kialakításán kezdenek dolgozni. Az országhatárokat meghaladó területi együttműködések számára az Európa Tanács (Madridi keretegyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei) és az Európai Unió (európai területi társulások, ETT-k) is megfelelő kormányzási kereteket biztosít, amelyek szervesen illeszkednek a több szintű kormányzás (multi-level governance, MLG) elvi keretei közé.

A dolgozat egyik fő üzenete, hogy a teret, hatáiraival együtt diszkurzív módon értjük és éljük meg. Azt, hogy mit érzékelünk, mit gondolunk és mit élünk át a körülöttünk lévő világból, egyrészt elbeszélések formájában tudjuk átadni; másrészt az általunk belakott térhez kapcsolódó jelentések is szövegszerűek. Ez azt jelenti, hogy hermeneutikai módszerekkel felfejthetőek azok a jelentésrétegek, amelyeket az egyén vagy egy csoport az adott térhez kapcsol. Ugyanakkor a szövegszerűség azt is jelenti, hogy a tér és a határ diszkurzív tény, és

amennyiben a diskurzust megváltoztatjuk, akkor a tér és a határ jelentése is megváltozik. A diskurzus változása hatással lehet percepcióinkra, a gondolkodásunkra és a térbeli viselkedésünkre, a térhasználati szokásainkra.

A kortárs európai több szintű kormányzás eszközei alkalmasak lehetnek a térről szóló diskurzus alakítására, amely az esetleges határ menti együttműködések számára perspektívát és a stratégiai, integrált szemléletmód megerősödését hozhatja. Ezáltal az uniós támogatások felhasználásának hatékonysága is javulhat.

Ugyanakkor a határon átnyúló együttműködés végső célja valójában nem az adott határtérség kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítása, még csak nem is a periférikus helyzetű határtérségek konvergenciamutatóinak javítása, hanem egy újfajta térdiskurzus megalkotása, egy új narratíva megírása, amely egy új határtájképet alakít ki az ott élők elméjében, ezáltal gyengítve a Másiktól való félelmet, a gyanakvást, ugyanakkor erősítve a kölcsönös bizalmat, amely nélkül minden befektetés, minden fejlesztéspolitikai beavatkozás rövid ideig tartó és gyenge hatásfokú marad.

2 Kutatási kérdések és hipotézisek

A kutatást az alábbi kérdések és hipotézisek mentén folytattam le.

K_1 Milyen mértékben követi az Ister-Granum Európai Területi Társulás a határon átnyúló kormányzás európai modelljét?

H_1 Első hipotézisem az volt, hogy függetlenül a jóval későbbi indulástól, az EU-ban másodikként megalakult Ister-Granum ETT szervezeti szempontból követi az összeurópai trendeket, és átlagos európai társulásnak tekinthető.

K_2 Milyen mértékben és milyen módon befolyásolja a térről és az államhatárról szóló diskurzust az Ister-Granum Európai Területi Társulás léte és működése?

H_2 Második hipotézisem az volt, hogy a határon átnyúló régió tematizálásával és intézményesítésével az európai területi társulás átmenetet fog képezni a képlékeny és kemény terek között, és ezáltal képessé válhat a térről és a határról szóló diskurzus módosítására.

H_3 Harmadszor, feltételeztem, hogy bár a széles néptömegek számára maga az ETT nyilván ismeretlen eszköz, az interjúalanyaim döntő többsége tisztában lesz azzal, hogy milyen lehetőségeket biztosít az ETT a határon átnyúló kormányzás terén.

K_3 Miként erősíthető az ETT participatív demokratikus vonása, tekintetbe véve az uniós rendelet korlátozó feltételeit?

H_4 Ezzel kapcsolatban a hipotézisem az volt, hogy a nyugat-európai ETT-k kialakítottak olyan kormányzási modelleket, amelyek a minél szélesebb bevonódást segítik, és amelyeket a magyar társulások a jövőben mintaként alkalmazhatnak.

3 A kutatás módszertana

A dolgozat elkészítése kapcsán többféle módszert alkalmaztam. Az első két elméleti fejezet alapvetően egy szekundér forrásokra alapozott analitikus munka, amelynek célja a fogalmi rendszer tisztázása, és ezek alapján egy elméleti szintézis megalkotása. Az alkalmazott módszertant leginkább genealógiainak nevezhetjük, amennyiben arra teszek kísérletet, hogy a rendelkezésre álló szakpolitikai és tudományos munkák feldolgozásán keresztül a kiválasztott fogalmak és elméleti hátterük történeti megközelítésű elvi rekonstrukcióját elvégezzem.

Az empirikus fejezet elkészítéséhez négyféle forrást használtam és dolgoztam fel.

Egyrészt félstrukturált interjúkat készítettem 22, az Ister-Granum történetére és működésére széles rálátással bíró személlyel. Az interjúkkal a célom az volt, hogy képet kapjak a megkérdezettek véleményéről az alábbi témákban:

- Mit tudnak az interjúalanyok az ETT-ről mint uniós kormányzási megoldásról?
- Mi a véleményük az Ister-Granum ETT működéséről? Mit tudnak róla? Honnan informálódnak?
- Van-e tudomásuk alternatív kormányzási megoldásokról? Ha igen, melyiket miként értékelik?

- Hogy látják, mennyire ismert az ETT a lakosság körében?
- Hogyan lehetne jobban bevonni a lakosságot a határon átnyúló együttműködésbe?
- Milyen mértékben érzi az ETT-t alkalmasnak a határ elválasztó hatásának csökkentésére?

Az interjúkból szerzett információk validálása céljából kérdőívezést végeztem az Európában bejegyzett, határon átnyúló területfejlesztésre fókuszáló európai területi társulások (ETT-k) körében. Összesen 53 társulást szólítottam meg a kérdőívvel, a magyar részvétellel alapított 25 ETT közül 21-et (egy már megszűnt, kettőnek a felszámolása folyamatban van, egyből pedig az egyetlen magyar tag kilépett), a hazánkon kívüli ETT-k közül pedig 32-t. A magyar ETT-k közül 11 töltötte ki a kérdőívet, de azok között a társulások között, amelyek nem reagáltak a háromszori megkeresésre sem, 7 olyan van, amely az utóbbi 3-4 évben nem mutatott semmiféle tevékenységet, így ezek sejtetően nem működnek. A megszólított 32 európai ETT közül 12 töltötte ki a kérdőívet, 2020. június 22. és július 20. között.

A harmadik forrást az Ister-Granum eurorégió és ETT működésével kapcsolatos dokumentumok jelentették, köztük olyan, eddig szakirodalomban nem említett szövegek is, amelyeket a számítógép és egyéb háttértárolók mélyéről sikerült előbányászni.

Végül feldolgoztam az Ister-Granumra vonatkozóan az elmúlt 20 év során megjelent különböző tanulmányokat is (több mint 50-et).

A dolgozat egyik eredménye annak a belső ellentmondásnak az elméleti megalapozása, hogy miközben a határon átnyúló együttműködések intézményesülése révén a határtérségek egyre keményebb terekké alakulnak, és a hálózati kormányzás körébe sorolható ETT intézménye révén ennek a határtérségnek a képviselője láthatóvá válik, a fejlettebb modellek kialakítása során elvesz az együttműködés széles társadalmi háttere. Ezt nevezem a reprezentációs paradoxonnak: a képlékeny tér önálló entitásként jelenik meg, de elveszíti a direkt kapcsolatát az ott élőkkel.

4 A kutatás eredményei

4.1 A kutatási kérdések és hipotézisek értékelése

K_1 H_1

A vizsgálatok és a szakirodalom elemzése alapján elmondható, hogy nagy vonalakban az Ister-Granum ETT is követi az átlagos európai modellt: elitszervezetként menedzsel határon átnyúló projekteket, amelyek egy része magasabb fokú integráltságot mutat a szokványos INTERREG-pályázatoknál. Egyedinek tekinthető az a fejlemény, hogy a magyar székhelyű ETT szlovák partnerként vesz részt a neszmély-dunaradványi komp megvalósításában, és a szlovák oldali kikötőt is a társulás fogja üzemeltetni a jövőben.

Az együttműködés a lehető legegyszerűbb szervezeti modellt alakította ki, ami a jogszabályi előírásokon felül kizárólag az elnökség (*board*) intézményét tartalmazza, a döntéshozatal pedig az évente egy vagy két alkalommal ülésező Közgyűlés jogköréhez tartozik. Ez szintén illeszkedik az uniós trendekhez.

Ugyanakkor, ahogy arra Engl (2016) rámutat, az Ister-Granum éves költségvetése nem mérhető össze az átlagos nyugat-európai ETT-k költségvetésével, ami jelentősen beszűkíti a fejlesztések terén a társulás mozgásterét. Az

Ister-Granum számos kis értékű (1-2 millió forintos) projektet megvalósított már, de a komberuházás kapcsán elszenvedett árfolyamvesztés olyan terhet rótt az ETT-re, amit csak külső segítséggel tudott megoldani. A nagyobb beruházások, több települést érintő beavatkozások megvalósítását (ami az egyik fő küldetése és egyben legitimációs bázisa is lehetne a kezdeményezésnek) ez a viszonylagos anyagi szűkösség nagyban nehezíti. A nyugat-európai ETT-knek ilyen gondjai nincsenek, viszont a közép-európai társulások között az Ister-Granum még a jobban prosperálók közé tartozik.

A participáció terén szintén ritka az a társulás, amelyik komoly eredményeket tudna felmutatni.

Összességében megállapítható, hogy az Ister-Granum ETT a közép-európai társulások mezőnyéből némileg kiemelkedik, de az európai trendektől számos szempontból elmarad.

K_2

A kutatás arra mutatott rá, hogy az Ister-Granum együttműködés történetében a társadalmasításnak különböző szintjei figyelhetők meg. Provan és Kenis (2008) a hálózati kormányzás tipizálását célzó tanulmányának megfelelően a híd átadását követő néhány évben, amikor a megosztott részvételi kormányzási modellnek megfelelő konzultatív jellegű együttműködési forma és a kiemelkedően magas kölcsönös bizalom uralta

a kapcsolatokat, a civil társadalom bevonása rendkívül erős volt. Ez nyilvánvalóan ellene hatott a hatékonyságnak, a partnerek nem voltak túl sikeresek a pályázatok terén, de a kvázi-intézmény belső és külső legitimitása igen magas volt. Bár az akkori konzultatív modell nélkülözi a stabilitást, de éppen ezért kellőképpen rugalmas ahhoz, hogy az életszerű kihívásokra gyorsan és eredményesen tudjon reagálni.

Az első időszakban tehát nagyfokú társadalmassítás jellemezte a kezdeményezést, amely a Mária Valéria híd átadása körüli eufóriát kihasználva ezért valóban hozzá tudott járulni egy új térről szóló diskurzus formálódásához. A második korszakot az intézményesülés következő lépcsőfoka, az eurorégió jellemezte. Ez már egy sokkal komplexebb kormányzási modell volt, amelybe a direkt civil képviselet nem fért bele. Az eurorégió polgármesterei a pályázati tevékenység eredményességét a kölcsönös bizalom építése mellé, esetenként az elé helyezték.

Az eurorégió menedzsmentje azonban tudatosan törekedett arra, hogy a civilek is rendelkezzenek valamilyen szintű ownership-pel, amit a két régiófejlesztési alapítványon keresztül igyekeztek biztosítani. Ebben az időszakban tehát a civil társadalom bekapcsolódása direkt módon már nem valósult meg, de az eurorégió még elég népszerű volt, és számos rendezvény és kezdeményezés vette fel az Ister-Granum nevet, amelynek napilapját is sok százan olvasták naponta. A lap hasábjain a határ túloldaláról megjelent hírek erősíthették az összetartozás

tudatát, és ezeken a narratívákon keresztül hozzájárulhattak a regionális identitástudat formálódásához.

Az ETT megalapítása a korábbiakkal ellentétes irányba hatott. Tekintettel arra, hogy a vonatkozó uniós rendelet kizárja az ETT-kből a civil szervezeteket, a projekt széles körű társadalmasítása már nem volt megoldható az Ister-Granum együttműködés keretein belül: az intézményesüléssel párhuzamosan szűkült le az együttműködés társadalmi bázisa.

Ebből erednek a következtetések a második hipotézisre vonatkozóan.

H_2

Bár arra számítottam, és az általános uniós diskurzus is ebbe az irányba mutat, hogy az európai területi társulás, mint a legmagasabb szinten intézményesült határon átnyúló kormányzási forma az informálisabb modellekkel szemben hatékonyabb szerepet fog játszani a térről szóló új diskurzus előállításában, a valóságban maga az eszköz a vizsgált minták közül erre a legkevésbé alkalmas. Ennek az az oka, hogy a vonatkozó rendelet nem teszi lehetővé a civil társadalom képviselőinek, hogy közvetlenül részt vegyenek a társulás döntéshozatali folyamataiban. Míg a megosztott kormányzás kedvez a partícipatív megoldásoknak, ahogy egyre inkább megszilárdul az intézményi háttér, úgy vesz fel adminisztratív szempontból rugalmatlan tartály jelleget.

Ez azt jelenti, hogy szemben a kezdeti forma képlékenységgel, az ETT már egy sokkal keményebb térről szóló kormányzási forma, amely ennek megfelelően a kizáró jellegű diskurzusok előállításában is érdekeltté válik, illetve nehezebben tud ellenállni az ilyen narratívák nehézkedési erejének.

Ennek következtében a társulások csak abban az esetben tudják betölteni a téralkotásban a küldetésüket, ha tudatosan bevonják a civil szféra képviselőit a közös munkába, és a diskurzusalakítás érdekében masszív kommunikációt folytatnak. A dolgozat be is mutatott néhány példát a civilek bevonására és a *széleskörű részvétel* (Davoudi et al. 2008) biztosítására is, amelyek az egyszerű hétköznapi emberek számára is láthatóvá tehetik az ETT intézményét. Ugyanakkor az is elfogadható megközelítés, amit az egyik ETT válaszolt a kérdőív kérdésére, miszerint nem az a fontos, hogy a határtérség lakosai tudják-e, hogy mi a neve a szervezetnek, és hogy mire ad lehetőséget az ETT, hanem az, hogy az életüket megnehezítő problémákat valaki oldja meg. Ez éppenséggel lehet az ETT is.

H_3

A harmadik hipotézis megfogalmazásakor abból indultunk ki, hogy azok, akik figyelemmel kísérték az együttműködés fokozatos intézményesülését, és látták azokat a nehézségeket, amelyekkel az intézményi kompetenciák hiánya miatt a korábbi modell szembesült;

és még inkább azok, akik ma is tevőlegesen részt vesznek az ETT munkájában, tisztában lesznek azzal, hogy miben jelent újdonságot ez a kormányzási forma. Ez a várakozásunk nem igazolódott. Még egyes szenátusi tagoknak is nehézséget okozott annak megfogalmazása, hogy miben különbözik az ETT az eurorégiótól. Ketten is azt emelték ki, hogy a társulás egyedül is indulhat uniós, akár brüsszeli pályázatokon, ami arra utal, hogy elsősorban a pénzügyi hasznot fedezték fel az eszközben, és a jogképességének a lényegi elemét nem értették meg. Mindez azt jelenti, hogy bár az együttműködés iránt az elkötelezettség magas, és a mentális modell azt is megmutatta, hogy az eurorégiós térséget nagyjából jól be tudják azonosítani, azt nem kötik össze a társulás létevel. Magyarán: az ETT eszközének még azok számára sincs diszkurzív jelentősége, akik szorosán részt vesznek a munkájában. Ugyanakkor az is látható, hogy a tér észlelésének megváltozásában mégis van szerepe az együttműködésben résztvevők számára: az ő mentális térképük határai nagyjából egybeesnek az eurorégió határaival, amely pedig többé-kevésbé lefedi az Esztergom-Párkány ikerváros természetes vonzáskörzetét.

K_3

Mivel az uniós rendelet értelmében (3. cikk) ETT-kben kormányzati, önkormányzati szervek és azok társulásai, valamint közvállalkozások nyerhetnek csak tagságot, a kezdeményezés társadalmasítását más módon kell

biztosítani. Svensson szerint az „ETT [csak] egy politikai szereplő az aktorok hálózatán belül” (Svensson 2014, 86), amivel arra utal, hogy bár meghatározó a társulások szerepe a határok elválasztó hatásának oldásában, nincsenek egyedül. Ebben a kontextusban az ETT egy hálózat tagja, amely a többi taggal a megosztott participatív kormányzási modell szerinti kapcsolatban van. Az a rendkívül komplex struktúra, amely alapján a lille-i ETT vagy a Felső-Rajnai Tanács működik, jelzi, hogy az intézményesülésnek ezen a szintjén a proven–kenisi NAO (Network Administrative Organisation) és a megosztott modell egymással nagyon problematikusan egyeztethető össze. A civilek bevonására azonban nagyon sok más mód nem mutatkozik.

A másik kérdés a széles körű részvétel biztosítása. Itt a közvetlen demokrácia módszereit lehet alkalmazni, amelyek a digitális forradalomnak köszönhetően könnyen elérhetőek. A régió lakosságát egy mobilapplikáció segítségével akár közvetlenül is lehet tájékoztatni a régió eseményeiről, a közeljövő rendezvényeiről, és egykérdéses azonnali közvélemény-kutatásokkal meg is lehet szondázni a polgárokat egy-egy döntés előtt. Hasonló hatása lehet a helyi televíziókban egy rendszeres regionális műsor elindításának vagy egy regionális folyóirat megjelentetésének és ingyenes eljuttatásának. Míg a mobilapplikáció elsősorban a fiatal korosztályt érhetné el, a nyomtatott újság inkább az idősebbeket. Egy eurorégiós hírügynökség lehetővé tenné, hogy a települési

szintű információk folyamatosan cirkuláljanak a régió
belül, közelebb hozva egymáshoz az ott élőket.

Ezekkel a megoldásokkal jelentősen erősíthető a
regionális identitástudat és elkötelezettség, ami alapjául
szolgálhat az új diskurzusnak.

H_4

Ez a hipotézisünk csak részben igazolódott. Egyrészt a
társulások döntő többsége nem törekedett arra, hogy a
rendelet által kötelezően előírt szerveken (közgyűlés és
igazgató) kívül továbbiakat is létrehozzon. Ez azzal járt,
hogy a legtöbb esetben elit jellegű szervezetként jött létre
és működik a társulás.

Ugyanakkor a kérdőívezésben részt vevő ETT-k egy része
tudatosan törekszik a lehető legszélesebb partnerségre, és
egyes esetekben a civil szervezetek képviselői is
bekapcsolódnak a régióépítés munkájába. Ez azonban a
válaszadók szerint nem jár együtt magának az ETT-nek az
ismertségével, ami arra enged következtetni, hogy az az
egyenes kapcsolat, amit feltételeztünk, nem létezik az új
kormányzási forma és a diskurzusalakító képesség között.
Ennek eléréséhez az ETT menedzsmentjének tudatos és
tervszerű kommunikációs munkájára van szükség. Ahogy
már utaltunk rá, ez nem is biztos, hogy muszáj: elegendő,
ha az ETT végzi a munkáját, és ezzel járul hozzá a
lakosság térhasználati szokásainak változásához.

Másrészt a kutatás alapján elmondható, hogy a participatív
formákat alkalmazó társulások számára ezek a

megoldások komoly erőforrás- és energiaigénnyel járnak, ami a külső szemlélőt elgondolkoztatja, hogy érdemes-e egy ilyen modellt adaptálni.

Arra való tekintettel, hogy minden egyes ETT eltérő körülmények között (kontextusban) alakult ki és működik, nem is célszerű a nyugati példák alapján eljárni, az ETT megtalálhatja a saját útját is egy határon átnyúló diskurzus kialakításához.

A dolgozat fő üzenete az, hogy az európai területi társulások olyan központ nélküli kormányzási formát testesítenek meg az EU-s több szintű kormányzás keretein belül, amelyek (szemben korábbi együttműködési formákkal) rendelkeznek azzal a tartóssággal, valamint autonóm diskurzusformáló erővel és kompetenciával, amely a partnerség és részvételi demokrácia eszközkészletének alkalmazásával hosszú távon egy új, országhatárok nélküli összetett interpretatív kontextust (Lissandrello 2004), „új területi képzeteket” (*new spatial imaginaries*) (Allmendinger et al. 2015, 3), új tereket (Heddebaut 2004) eredményezhet. Ezek az intézmények elég stabilak ahhoz, hogy alternatív diskurzust formáljanak a térről; mivel metszik, de nem negálják az országhatárokat, aktív szereplői a nemzetállami rendszer újrastrukturálásának (*re-scaling*) és a sok évszázados elhatárolás (*bordering*) fokozatos enyhítésének (*de-bordering*) (Durand 2015); és alkalmasak arra, hogy az adott térség szereplőinek bevonásával egy új, távlati dimenziót adjanak a határtérségnek, amelynek kialakításába be is tudják vonni a lakosságot.

4.2 Kitekintés, továbbfejlesztési lehetőségek

A jelen dolgozat keretében az elméleti keretek alkalmazása egy magyar-szlovák ETT-re vonatkozóan történt meg. A disszertáció összeállítása közben az alábbi továbbfejlesztési lehetőségek fogalmazódtak meg.

- (1) Komparatív vizsgálat elvégzése több ETT-re vonatkozóan. Az Ister-Granumra alkalmazott megközelítés és módszertan alapján több, Európa különböző részén működő ETT átfogó vizsgálata nyomán az eszköz továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatok is megfogalmazhatóak lennének. Pl. az egyik nyugat-európai ETT a járvány kapcsán vetette fel, hogy nem rendelkeznek a társulások megfelelő kompetenciákkal, ami lehetővé tette volna, hogy az adott határtérségben önállóan járjanak el. Ehelyett az állami döntéseket kellett végrehajtaniuk.
- (2) Az Ister-Granum diskurzuselemzésének kibővítése. A dolgozat keretében nem került sor olyan potenciális narratívaforrások elemzésre, mint a települési honlapok vagy a helyi újságok. Mindkét esetben 2008-ig visszamenőleg (ha már létezett az adott honlap) volna érdemes egy kontextusvizsgálatot végezni az eurorégiós településeken, a Mária Valéria híd és az Ister-Granum együttműködés említéseinek

szövegkörnyezetére és annak változásaira, illetve az említések sűrűségére vonatkozóan. Ez a vizsgálat szintén elvégezhető más társulásokra vonatkozóan is, amihez azonban igen komoly erőforrásokat kellene megmozgatni, a nyelvi különbségeket is figyelembe véve.

- (3) További irányt jelenthet egyfajta eszközkészlet kialakítása, amely az ETT-k társadalmását segítheti. Ez egyfajta gyakorlati kimenetét adhatná a jelen kutatásnak.

5 A tézisfüzet irodalomjegyzéke

Allmendinger, P. – Haughton, G. – Knieling, J. – Othengrafen F. (2015): Soft spaces, planning and emerging practices of territorial governance. Allmendinger, P. – Haughton, G. – Knieling, J. – Othengrafen F. (szerk.): *Soft Spaces in Europe. Re-negotiating governance, boundaries and borders*. Routledge, London – New York. 3–22. o.

Davoudi, S. – Evans, N. – Governa, F. – Santangelo, M. (2008): Territorial Governance in the Making. Approaches, Methodologies, Practicies. *Boletín de la A.G.E.*, N° 46. 33–52. o. <http://www.age-geografia.es/ojs/index.php/bage/article/viewFile/677/631> [Letöltve: 2020.05.27.]

Durand, F. (2015): Theoretical framework of the cross-border space production – the case of the Eurometropolis Lille-Kortrijk-Tournai. *Journal of Borderlands Studies*, 30:3. 309–328. o.

EC (2007): *Phare Ex Post Evaluation. Phase 3, Thematic Evaluations – Cross-Border Cooperation. Thematic Evaluation. Phare Cross-Border Cooperation Programmes 1999-2003*. European Commission, Brussels.

EC (2016b): *Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013 financed by the European regional development Fund (ERDF) and Cohesion Fund (CF). Case study: Hungary-Slovakia Cross-border Cooperation Programme 2007-2013*. European Commission, Brussels.

Engl, A. (2016): Bridging borders through institution-building: the EGTC as a facilitator of institutional integration in cross-border regions. *Regional & Federal Studies*, 26:2. 143–169. o.

Heddebaut, O. (2004): The EUROREGION from 1991 to 2020. An ephemeral stamp? Kramsch, O. – Hooper, B. (szerk.): *Cross-Border Governance in the European Union*. Routledge, Abingdon – New York. 70–87. o.

Leibenath, M. – Korcelli-Olejniczak, E. – Knippschild, R. (2008): Bridging the gap? Leibenath, M. – Korcelli-Olejniczak, E. – Knippschild, R. (szerk.): *Cross-border Governance and Sustainable Spatial Development*. Springer, Berlin – Heidelberg. 187–193. o.

Lissandrello, E. (2004): Cross-border region Espace Mont-Blanc. A territorial ‘not-yet’? Kramsch, O. – Hooper, B. (szerk.): *Cross-Border Governance in the European Union*. Routledge, Abingdon – New York. 88–103. o.

O’Dowd, L. (2003): The Changing Significance of European Borders. Anderson, J. – O’Dowd, L. – Wilson, T. M. (szerk.): *New Borders for a Changing Europe. Cross-Border Cooperation and Governance*. Routledge Taylor and Francis Group, London – New York. 13–36. o.

Provan, K. G. – Kenis, P. N. (2008): Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18:2. 229–252. o.

Ramírez, M. G. (2018): The Added Value of European Territorial Cooperation. Drawing from Case Studies. Medeiros, E. (szerk.): *European Territorial Cooperation*.

Theoretical and Empirical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe. Springer, Cham. 25–47. o.

Svensson, S. (2014): Cross-border Regions in Policy Networks: The EGTC as a Tool of Interest Representation. Engl, A. – Zwilling C. (szerk.): *Functional and more? : New potential for the European grouping of territorial cooperation – EGTC.* Eurac Research, Bolzano. 83–97. o.

van Houtum, H. – Eker, M. (2017): Redesigning Borderlands: Using the Janus-Face of Borders as a Resource. Brambilla, C. – Laine, J. – Scott, J. W. – Bocchi, G. (szerk.): *Borderscaping: Imaginations and Practices of Border Making.* Routledge, London – New York. 41–51. o.

Zumbusch, K. – Scherer, R. (2015): Cross-Border Governance: Balancing Formalized and Less Formalized Co-Operations. *Soc. Sci*, 2015:4. 499–519. o.

6 A szerző kapcsolódó publikációi

Ocskay Gy. – Hardi T. (2021): Határon átnyúló kultúragazdaság integrált fejlesztése a magyar-szlovák határon. *Földrajzi Közlemények*, 145/2, 154–169. o. <https://doi.org/10.32643/fk.145.2.5>

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. (2021a): XI. fejezet: Határmenti kapcsolatok. 1. Történelmi előzmények és a mai határon átnyúló kapcsolatok. Kocziszky Gy. (szerk.): *Észak-Magyarország*. HVG-ORAC. Budapest, 668–685. o.

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. (2021b): XI. fejezet: Határmenti kapcsolatok. 2. Az Észak-magyarországi Régió határtérségének tipológiája. Kocziszky Gy. (szerk.): *Észak-Magyarország*. HVG-ORAC. Budapest, 686–703. o.

Medeiros, E. – Guillermo Ramírez, M. – Ocskay, Gy. – Peyrony, J. (2021): Covidfencing effects on cross-border deterritorialism: the case of Europe. *European Planning Studies*, 29/5, 962–982. o. DOI: 10.1080/09654313.2020.1818185

Ocskay, Gy. (2021): XI. fejezet: Határmenti kapcsolatok. 3. A határon átnyúló együttműködés története, jelene és perspektívái. Kocziszky Gy. (szerk.): *Észak-Magyarország*. HVG-ORAC. Budapest, 704–728. o.

Gyelnik, T. – Ocskay, Gy. (2020): System error. Reflections on the permanent failure of territoriality of the European Cohesion Policy. *Europa XXI*, 39. <https://doi.org/10.7163/Eu21.2020.39.7>

dr. Jankai N. – Ocskay Gy. (2020): II. fejezet. Az európai területi társulások európai jogi keretei. Dr. Jankai N. – Fetyko, J.I. – Jacenko, Sz.Sz. – Lazur, J.V. – Ocskay, Gy. – Szancsenko, A.J.; – Usztimenko, V.A.: *Ukrajna európai területi társulásokban való részvételének intézményi és jogi dimenziója*. Tisza Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás, Ungvár, Ukrajna, 13–71. o.

Ocskay Gy. (2020a): Central European Service for Cross-Border Initiatives (CESCI) [szócikk]. Wassenberg, B. – Reitel, B. (szerk.): *Critical Dictionary on Borders, Cross-Border Cooperation and European Integration*. Peter Lang, Brussels, 164–166. o.

Ocskay Gy. (2020b): Changing interpretation of the EGTC tool. Ocskay Gy. (szerk.): *15 years of the EGTCs. Lessons learnt and future perspectives*. CESCI, Budapest, 37–62. o.

Ocskay Gy. (2020c): Cross-border territorial impact assessment. Medeiros, E. (szerk.): *Territorial Impact Assessment*. Springer, Basel, 123–142. o.

Ocskay Gy. (2020d): Euroregion Ipeľ-Ipoly [szócikk]. Wassenberg, B. – Reitel, B. (szerk.): *Critical Dictionary on Borders, Cross-Border Cooperation and European Integration*. Peter Lang, Brussels, 418–419. o.

Ocskay Gy. (2020e): Ister-Granum [szócikk]. Wassenberg, B. – Reitel, B. (szerk.): *Critical Dictionary on Borders, Cross-Border Cooperation and European Integration*. Peter Lang, Brussels, 564–565. o.

Ocskay Gy. (2020f): Tisza [szócikk]. Wassenberg, B. – Reitel, B. (szerk.): *Critical Dictionary on Borders, Cross-*

Border Cooperation and European Integration. Peter Lang, Brussels, 767–769. o.

Jankai, N. – Ocskay, Gy. (2019): Rozdil 1. polozhennya evropeiskogo zakonodastva stosovno evropeiskogo ob’ednannya teritorialnogo spyvrobotnitstva. Jankai, N. – Ocskay, Gy. – Usztyimenko, B.A. – Lazur, J.V. – Szancsenko, A.E. – Fetyko, J.I. – Jacenko, Sz. Sz.: Insztitucijno-pravovij ucsasztyi Ukraini v evropejszkih ob’ednannjah teritorialnoho szpivrobisztnyisztva. Tisza Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás, Uzhgorod, 13–74. o.

Ocskay, Gy. (2019a): 25 Years of European Territorial Cooperation. A Panorama. [Könyvszemle: European Territorial Cooperation. Theoretical and Empirical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe by (szerk) Eduardo Medeiros, Springer, Cham.] Scott, W. J. (szerk.): *Cross-Border Review. Yearbook 2019.* CESCO, Budapest, 179–186. o.

Ocskay, Gy. (2019b): A határok reneszánsza – avagy válságban a schengeni rendszer? Sebestyén Szép, T. – Nagy Z. (szerk.): *Ember – tér – idő. Tanulmányok Kocziszky György tiszteletére. A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának jubileumi tanulmánykötete.* Miskolci Egyetem, Miskolc, 171–177. o.

Ocskay, Gy. (2019c): Introduction: How to assess territorial impacts through the representations of a borderscape. Bottlik, Zs. – Gyelník, T. – Ocskay, Gy. (szerk.): *Changes in the representation of a borderscape. The case of the Mária Valéria Bridge.* CESCO, Budapest, 5–15. o.

Böhm, H. – Fejes, Zs. – Gombos, J. – Hüse-Nyerges, E. – Jeřábek, M. – Ocskay, Gy. – Majerníková, D. – Šindelář M. – Soós, E. – Wojnar, K. (2018): *Proposal on the V4 Mobility Council as intergovernmental structure for border obstacle management*. Central European Service for Cross-Border Initiatives, Budapest. [Letölthető: http://legalaccess.cesci-net.eu/wp-content/uploads/2019/02/V4_Proposal_mobility_council-1.pdf]

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. (2018): Cohesion-based cross-border planning: a new methodology for integrated cross-border spaces. *The Journal of Cross-Border Studies in Ireland*, 13, 91–102. o.

Balogh, P. – Ocskay, Gy. – Pete M. (2016): Foreword. Acknowledgements. Introduction, content, research design and methodology. Bottlik, Zs. (szerk.): *Crossing the Borders. Studies on cross-border cooperation within the Danube Region*. CESCO, Budapest, <http://institute.cesci-net.eu/crossing-borders-tanulmanykotet>

Gyelnik, T – Ocskay, Gy. – Pete, M. (2016): A classification of the cross-border cooperation initiatives of the Danube Region. Bottlik, Zs. (szerk.): *Crossing the Borders. Studies on Cross-Border Cooperation within the Danube Region*. CESCO, Bp. <http://institute.cesci-net.eu/crossing-borders-tanulmanykotet>

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. (2016): Cohesion Potentials of the Slovak-Hungarian Borderland (A szlovák-magyar határvidék kohéziós adottságai). Károlyi, E. (szerk.): *Régiók Európában. Adminisztratív struktúrák és területi*

identitás. Konferenciakötet. Károlyi József Alapítvány – L’Harmattan, 219–237. o.

Ocskay Gy. (2016a): Helyzetkép a magyarországi európai területi társulásokról. *Falu Város Régió*, 2016/1, 96–103. o.

Ocskay Gy. (2016b): Policy environment. Svensson, S. – Ocskay Gy. (szerk.): *Overview of the EGTCs around Hungary*. CESCO, Budapest, 27–42. o.

Ocskay Gy. – Svensson, S. (2016): General evaluation of the operation of the Hungarian EGTCs. Svensson, S. – Ocskay Gy. (szerk.): *Overview of the EGTCs around Hungary*. CESCO, Budapest, 93–120. o.

Ocskay, Gy. (2015): A határ – valóban gazdasági hátrány? Ricz, A. – Takács, Z. (szerk.): *A régió TÍZpróbája*. Regionális Tudományi Társaság, Szabadka, 77–87. o.

Kuttor, D. – Ocskay, Gy. (2015): A határok változó szerepe, határ menti kapcsolatok. Fábián, A. (szerk.): *Otthon a Kárpát-medencében. Területfejlesztési Szabadegyetem 2011–2015*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 485–512. o.

Ocskay, Gy. (2014a): Frontier incident or metamorphoses of normality. Bottlik, Zs. (szerk.): *Cross-Border Review*. Yearbook of the European Institute, Esztergom, 9–20. o.

Ocskay, Gy. (2014b): ICT-enabled cross-border governance. Nemeslaki, A. (szerk.): *ICT driven public service innovation: Comparative approach focusing on Hungary*. National University of Public Service, Institute of International Studies, Budapest, 123–136. o.

Ocskay, Gy. (2013): Határsértés. Gondolatok a több szintű kormányzás határ-eseteiről. Ágh A. – Kaiser, T. – Koller, B. (szerk.): *Többsebességes vagy többemeletes? A differenciált integráció változatos formái az EU-ban*. Blue Ribbon Research Centre, Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 149–163. o.

Ocskay, Gy. (2011): Innovativeness in cross-border cooperation: the EGTC. *Innovative aspects in the legislation of public acquisitions. Consequences on accessing and managing Structural Funds. Conference volume*. Universul Juridic, București, 290–298. o.

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. (2010): Tradicionális vonzaskörzeti és funkcionális kapcsolatok a Kárpát-medencében – a kiterjedő térkapcsolatok új perspektívái. *Falu Város Régió*, 2010/2–3, 80–85. o.

Ocskay, Gy. (2009): Az M 11-es és az új esztergomi Duna-híd. Ocskay, Gy. (szerk.): *Hiányzó kapcsolatok. Konferencia a közlekedési hálózatok térségfejlesztési szempontú határon átnyúló tervezéséről*. Ister-Granum Regionális Fejlesztési Ügynökség Kft., Esztergom, 130–136. o.

Ocskay, Gy. (2008): Ister-Granum: Európában az elsők között. Az EGTC mint a határon átnyúló együttműködés új modellje. *Európai Tükör*, 2008/7–8, 115–129. o.

Ocskay, Gy. (2006): A szabadság térbelisége. Tocqueville és Foucault a hatalom dekoncentrációjáról. Fülöp, E. – Ocskay, Gy. – Pogonyi, Sz. (szerk.): *Szabadság és/vagy egyenlőség. Tocqueville-tanulmányok*. Politikai Filozófia Közhasznú Alapítvány, Pilismarót, 147–158. o.

Ocskay, Gy. (2002): A lokális diskurzusok és a globális hatalom. Egy hálózatépítési modellprogramról. *Tér és Társadalom*, 2002/1, 17–40. o.

Ocskay, Gy. (1993): A régiók Európája a XX. században. *TörténÉsz*, 1993. okt, 7–8. o.

Ocskay, Gy. (1992): Európa jövője. A kiút: az “újrafoganás”. *Új Magyarország*, 1992. okt. 19.; nov. 19.; 1993. jan. 7.; febr. 18.

Megjelenés előtt:

Jaschitz, M. – Ocskay, Gy. – Scott, J.W. (2021): Borderland formation processes: Cross-border agglomeration tendencies between Hungary and Slovakia. Medeiros, E. (szerk.): *Border Cities and Territorial Development*. Routledge, Taylor & Francis, Abingdon (UK). [megj. előtt]

Ocskay Gy. (2021): Europeanisation of the Western Ukrainian Border: The Case of the Tisza EGTC. Lačný, M. (szerk.): *The EU-Ukraine Association Agreement and its impacts on cross-border cooperation on the external EU border*. Cambridge Scholars, Newcastle Upon Tyne (UK). [megj. előtt]